DÜNYADA PETROL VE TÜRKİYE

Prof. Dr. İSMET GİRİTLİ

I

Bilindiği gibi Türkiye'de ham petrol üretimi 1960 yılları başında ümit verici bir gelişme göstermiş, 1968 yılından sonra ise durakama devresine girerek son 8 yılda toplam üretim yılda 3.5 milyon ton civarında donup kalmıştır. Sanayileşmemiz ve enerji ihtiyacımızın artması nispetinde petrol tüketimi hızla yükseldiği için üretmekte olduğumuz petrol bugün ihtiyacımızın ancak yüzde 25'ini karşılamaktadır. Son yıllardaki petrol fiat artışları da ülkemizin dış ödemeler dengesine gittikce artan bir yük meydana getirmekte, bu da Türkiye'nin Marmara ve Ege Denizi de dahil olmak üzere ümit verici işaretler veren her tarafında vakit kaybetmeden yeni petrol aramalarına başlamasını, başladıklarını da devam ettirmesi gerektiği gerçeğini ortaya koymaktadır.

Oysa petrol aramak çok nankör ve pahalı bir iştir. Ayrıca teknolojik imkânlar ve tecrübe ister. İşte bu sebeple çağımızda süper devletler bile bu alanda yabancı şirketlerin teknoloji, tecrübe ve sermayesine kendilerini muhtaç hissetmekte, daha doğrusu para sarfetmeden bu işi başkalarına yaptırmak istemektedirler. Önemli olan evvelâ petrolü bulmaktır. Nitekim komşu Orta-Doğu memleketleri evvelâ yabancı şirketlere petrolü buldurmuşlar, sonra ise onu millileştirmişlerdir. Başta BP olmak üzere Mobil ve Shell gibi yabancı petrol şirketleri Türkiye'de petrol arama hevesinde ve arzusundadırlar. Nitekim Shell Türkiye'de petrol bulmuş bir ecnebi şirkettir. BP halen Siirt bölgemizde yeni sondajlar yapmaktadır. Bu

defa BP'nin her zamankinden daha hırslı, arzulu ve samimi olduğuna şüphe yoktur. Zira BP, son yıllarda Irak'ta, Kuveyt'te ve Abu Dabide bulduğu ve işlettiği petrolün millileştirilmesinden sonra ne pahasına olursa olsun yeni petrol kaynakları bulmak çabası içindedir. Kuzey Denizindeki ve Alaska'daki pahalı ve zor girişimleri bunun sonucudur. Bu sebeple Türkiye'nin içinde yaşanılan şartları, fırsatını kaçırmadan, süratle ve iyi değerlendirmesi lâzımdır.

Türkiye gibi önemli jeostratejik durumu olan ve üstelik düşmanlarla çevrili bulunan bir ülke bu gerçekleri gözden kaçıramaz. Türkiye muhtaç olduğu petrolü her türlü imkânlardan faydalanarak toprak ve denizlerinin derinliğinden mümkün olduöu kadar az para sarfederek yeryüzüne çıkarmak zorundadır.

II

Dünyanın en zengin ve üretim maliyeti en düşük petrol rezervlerinin Orta-Doğu'da bulunduğunu bilmeyen yoktur. Ne var ki, 1973 yılından itibaren Orta-Doğu petrolünün, ambargo konulmak ve fiatları 4-5 kat arttırılmak sureti ile, bir «silâh» olarak kullanılması A.B.D.'yi ve diğer Batı Devletlerini kendilerini Orta-Doğu ülkelerine bağımlılıktan kurtaracak yeni petrol rezervleri aramağa sevketmiştir. Batı Avrupa'nın Batısındaki Kuzey Denizinde ve Alaska'da bulunan petrolün maliyeti ne olursa olsun uyandırdığı ilgi bu sebeplerle açıklanabilir.

Ayrıca bazı iyimserler Kuzey Kutbu Bölgesi (Artik)nin gelecek yüzyılda petrol yönünden bugünkü Orta-Doğu'nun yerini alacağını ileri sürmektedirler.

Gerçekten Alaska'nın Kuzeyindeki Prudhoe Körfezinde zengin petrol yatakları dışında Kanada'nın Kuzeyinde ve Sibirya'da çok zengin petrol ve tabii gaz reverzlerinin bulunduğu bilinmektedir. Ayrıca yaptığımız gezi esnasında uçağımızın benzin ikmali için indiği dünyanın en büyük adası olan Grönland'da ve Spitzbergen adalarında petrol aramalarının başlamış bulunduğu haber verilmektedir. Sovyet Jeoloğları Sibirya'daki rezervlerin 75 milyar varile, Kanadalılar ise Kanada'nın Kuzeyindeki petrol rezervlerinin 54 milyar varile ulaştığını iddia etmektedirler. Hiç şüphe yok ki, bunlar Kuzey Kutbu bölgesini kolaylıkla bir «ikinci Orta-Doğu» haline koyabilecek korkunç rakkamlardır.

Ancak bugün için bu bölgede bulunmuş ve üretime hazır en büyük rezervler Alaska'da adım adım dolaştığımız Kuzey Kutbu bölgesinde yatmaktadır. Geri kalanı şimdilik «bulunan» değil, «umulan» petroldür.

Kuzey Kutbu bölgesinde bulunan ve bulunacağı umulan petrolün bulunması kadar üretilmesi de çok önemli bir iştir. Gerçekten tabiî kaynaklara sahip bulunmakla bunları yeryüzüne çıkarmak, üretmek, nakletmek ve satmak ayrı ayrı şeylerdir.

Nitekim bu basit ve fakat çok defa unutulan gerçeği Alaska gezisi esnasında, başta BP olmak üzere sekiz petrol şirketinin oluşturduğu konsorsiyumun inşasına giriştiği 793 millik (1284 km.) Trans-Alaska petrol borusunun döşenmesinde müşahade etmek fırsatını bulduk.

Alaska'dan daha da zengin petrol rezervlerine sahip olduğu zannedilen Sibirya'nın durumu ise büsbütün güçtür. Çok sert bir iklim ve ulaşım araç ve gereçlerinin yetersizliği dışında asıl dava; mesafelerin uzunluğudur. Gerçekten Sibirya'daki Tyumen yataklarının Sovyetlerin Kuzeydeki en yakın Mumansk limanına uzaklığı 3.000, Pasifik'teki Nohotka limanına ise uzaklığı 7.000 Km. dir.

Fakat yine de çağımızın giderek daha da güçlenen teknolojisi elverişli malî kaynaklara kavuşturulduğu takdirde, bu güçlüklerin üstesinden gelmeğe muktedirdir. Bütün mesele yüksek maliyeti karşılayacak kaynakların bulunmasıdır. İşte bu gerçek karşısında nasıl ki bir süper devlet olan A.B.D., BP ve diğer yabancı ve yerli şirketlere ruhsat vermişse, tıpkı bunun gibi çağımızın bir diğer süper devleti olan Sovyetler Birliği Sibirya'daki petrol rezervlerini, başta Japon sermaye ve teknolojisi olmak üzere belli başlı bütün Kapitalist Devletlerin petrol şirketlerine açmak arzusundadır.

Gerçekten çağımızda ülkelerin izledikleri petrol politikalarında katı ideolojik görüşler değil, esnek ulusal çıkarlar ve hesaplar göz önünde tutulmaktadır. Oysa bizim cahil ve hâlâ toplumu Karl Marx'ı yattığı mezarlıktan yönetmeğe hevesli «çağ dışı» solcular bunun da farkında değildir.

III

Eskidenberi Alaska Eskimolarının yanan ve alev saçan «Kara Göl»lerden söz ettikleri Alaska'da 1907'den itibaren aramalar yapılmış, 1923'te devrin A.B.D. Başkanı Harding Arktik Alaska'nın bir bölümünü özel teşebbüse kapatarak, buraları Deniz Kuvvetlerinin petrol rezervleri olarak ilân etmiştir. 1923 tenberi sürdürülen araştırma ve aramalara 1944-53 yıllarında hız verilmiş fakat en az 43 milyon Dolar sarfedilerek açılan 36 deney kuyusundan bir netice alınamamıştır.

Petrol aramalarının nankörlüğü ve pahalılığı karşısında A.B.D. Federal Otoriteleri 1958 yılından daha evvel özel teşebbüse kapalı tutulan Kuzeydeki Bölgeyi özel sektöre açmak lüzumunu hissetmiş ve bunun üzerine dünyanın en güçlü petrol şirketleri ruhsatlar satın almışlardır.

Fakat ticari şirketlerin de Alaska'da petrolü derhal buldukları zannedilmemelidir. 1958 den itibaren Alaska'nın Kuzey yamaçlarında Atlantic Richfield Petrol Şirketinin büyük masraflarla açtığı 10 kuyudan hiçbir netice alınamamış, bu şirketin 4500 m. derinliğe kadar inen fakat petrol çıkmayan bir tek kuyuya ödediği para 4,5 milyon Doları bulmuştur. Aynı «Kuzey Yamaç» Bölgesinde 1963 tenberi aramalarda bulunan BP de 30 milyon Dolar sarfederek açtığı 8 kuyuda da başarısızlığa uğramış, bununla birlikte bünyesindeki jeologların ısrarlarına uyarak ve yeni ruhsatlar satın almaya devam ederek çalışmalarını sürdürmüştür.

Alaska Eyaleti Petrol ruhsat satışlarından 900 milyon Dolar gelir elde ederken, diğer taraftan BP'nin sürdürdüğü çalışmalar 13 Mart 1969 da çok başarılı bir netice vermiş ve Kuzey yamaçta Prüdhoe de bulunan petrol rezervlerinin 9.6 milyar varil ham petrolü, tabii gaz rezervlerinin ise 330 milyon metreküpü bulduğu anlaşılmıştır. Bu dünyanın 3. en büyük petrol rezervi olup A.B.D. nin bilinen petrol rezervlerinin % 25 ini, tabii gaz rezervlerinin ise en az % 10'unu teşkil etmektedir. Bu rezervlerinin yarısından fazlası «BP Alaska» tarafından işletilen bölgedir. Alanın tümünü ise 11 özel şirket paylaşmaktadır.

Alaska Kuzey Sahili üzerindeki Prüdhoe Körfezinde bulunan bu petrol A.B.D.'de bulunmuş en büyük petrol alanını teşkil etmek-

te, onu da 6 milyar varil ham petrol rezervini ihtiva eden Doğu Teksas Alanı izlemektedir.

Fakat bulunan bu zengin petrol yataklarının işletilmesini engelleyen büyük güçlükler mevcuttur; bir kere Kuzey Yamaçtaki iklim şartları bu tür petrol üretim bölgelerinde rastlanan şartların en ağırıdır. Kış ortasında 56 gün süre ile güneş ufukta hiç yükselmemekte ve normal olarak —15c, derece olan ısı Kuzey Kutbundan esen rüzğcrın etkisi ile —50, —60 c. dereceye kadar inebilmektedir. Bu bölgede tam çalışma için elverişli süre Nisan ortasından Ağustosun ortasına kadar devam eden 4 aylık zamandır. Diğer taraftan Kuzey Buz Denizinin yaza rastlayan 2-3 aylık süre dışında tamamen buzlarla kapanarak bir «Beyaz Çöl» uzantısı olarak karaya bağlanması Kuzey Sahilinin Prüdhoe Körfezinde çıkan petrolün Alaska'nın Güneyinde yer alan ve yılın her mevsiminde buzdan arınmış bulunan Valdez Limanına akıtılmasını oradan da tankerlerle Kaliforniya'daki rafinerilere taşınmasını icap ettirmektedir.

Bu ise Alaska'yı Kuzeyden Güneye kateden ve 6 milyar Dolara çıkabileceği hesaplanan 800 mil uzunluğundaki Trans-Alaska boru hattının yapılmasını gerektirmektedir. Bu boru hattının yapılmasına 1972 de karar verildiği halde, bunun çevreye zarar vereceği kanısında olan grupların itirazları sonunda, inşasına izin veren kanun A.B.D. Başkanı tarafından ancak geçen yıl imzalanabilmiş ve boru hattının inşası 27 Mart 1975'te başlamıştır. Kutup Bölgesini, sıra dağları 600 kadar dere ve nehri ve diğer bir takım engelleri aşacak olan ve Japonya'da inşa edilmiş bulunan çelik boruların inşaat mahalline taşındığını ve yerleştirilmeye başlandığını Alaska gezisi esnasında ilgi ve zevkle seyrettik.

Kısaca buzlarla örtülü Kuzey kısmından başlayarak bütün Alaska hummalı petrol çalışmaların şantiyesi halindedir.

IV

27 Nisan 1975 tarihli bazı gazetelerimizde - Ancherage (Alaska) mahreçli yayınlanan bir haberi biri kadın olmak üzere, dokuz Türkün ilk defa Kutup Bölgesine gittiğini ve Alaska'nın Kuzey Kutbunun son kara noktası olan Point Barrowa kadar gittiklerini bildiriyordu.

Nitekim bu haberi takiben belli başlı günlük gazetelerimizde bu seferi yapan ve çoğu gazeteci olan heyet mensuplarının Alaska gezisi röportaj ve notlarının yayınlandığını görüyoruz.

Bizim de davetli olarak katıldığımız bu gezi; BP Petrol Şirketi tarafından Avrupa Ülkeleri ile Kanada basını için düzenlenmiş ve Alaska'da bulunan Kuzey Amerikanın en zengin petrol yataklarından çıkan petrolün, 800 millik bir boru hattı ile her tarafı buzlar ve buzullarla kaplı Kuzey Kutbu bölgesinden Alaskanın Güneyinde bulunan Valdez Limanına, oradan da Kaliforniyadaki rafinerilere götürülmesini amaçlıyan hummalı çalışmaları göstermekti.

Bilindiği gibi Orta Doğu petrolünün Batı Dünyasına karşı bir silâh olarak kullanılması; Batılıları Kuzey Denizinde ve dünyanın diğer taraflarında petrol aramağa sevketmiştir. 1969 yılında Alaskanın Kuzeyinde Prüdhoe Körfezinde BP tarafından bulunan petrol yataklarının A.B.D.'nın Teksastakinden de zengin yataklar olduğu anlaşılması ve bu yatakların yalnız başına bugünkü A.B.D., petrol ihtiyacının yüzde 25'ini karşılıyacak kapasitede olduğunun hesaplanması ilgi ile karşılanmıştır.

Fakat petrolün bulunması kadar piyasaya arzedilmesi de önemli ve masraflı bir iştir. Hele bulunan yataklar hemen hemen 12 ay buzlar ve buzullarla kaplı Kuzey Kutbunda olursa. Fakat Çağımızın üstün bilim ve teknolojisi bu güçlüklerin de üstesinden gelmiş ve petrol boru hattının döşenmesine ve açılan kuyularda akıtılmağa hazır petrolün toplanmasına başlanmıştır. Yapılan tahminlere göre Kuzey Kutbunda bulunan bu Alaska petrolü 1977 başından itibaren Valdez limanından tankerlere yüklenerek Amerikanın hayatına yeni güçler katacaktır.

Bu başarı Kuzey Denizde dünyanın belli başlı dev petrol şirketlerine petrol aratan Skandinav ve Batı Avrupa memleketleri basın mensuplarına ümit ve şevk vermiş, insan oğlunun tabiatın güçlüklerine rağmen, Okyanusların ve Kuzey Buz Denizinin derinliklerinden petrolü yeryüzüne çıkarmayı başaran tecrübe ve üstün teknolojiye olan iman ve inancını tazelemiştir.

Türk Basın mensupları için de bu gezi çok ilginç ve istifadeli olmuş, Kuzey Buz Denizi üzerinde yürümek, Alaskanın en kalabalık Eskimo köyünü ziyaret etmek yanında ve dışında Türk toprak-

ların altında ve denizlerinin dibinde yatması çok muhtemel olan zengin petrol rezervlerini düşündürmüştür.

«Hayatta en hakiki mürşit ilimdir» diyen Büyük Atatürk'ten, her alanda olduğu gibi petrol alanında da faydalanmamız gerektiği ortadadır.

Milletlerarası Çağdaş tecrübelerin bize petrol konusunda da sunduğu model şudur; petrolün aranması çok masraflı ve süprizlere bağlı, üstün tecrübe ve teknoloji istiyen bir iştir. Bunu, önemli ekonomik ve sosyal sorunlar ve yükümler karşısında bulunan Türkiyemizin etkili bir şekilde yüklenmesine imkân yoktur. Bu itibarla etrafımızı kuşatan Arap ülkeleri gibi petrolün bulunmasına yabancı petrol şirketlerinden azami şekilde faydalanmak lâzımdır. Bizim çağ dışı fanatik ve doğmatik Aşırı Solcular ise henüz bulamadığımız petrolün kavgasını yapmakta ve yabancı sermaye ve petrol şirketi düşmanlığını körüklemektedirler. Oysa petrolü evvelâ yabancı sermaye ve teknolojiden faydalanılarak bulmak, ancak ondan sonra ise gerekirse onu millileştirmek ulusal çıkarlara ve akla daha uygun düşmez mi?

V

Araplarla İsrail arasında Ekim 1973'de patlak veren Yom Kippur Savaşından sonra «Petrol ihraç eden ülkeler teşkilâtı OPEC»e dahil ülkelerin İsrail'e dost bazı ülkelere uyguladıkları — petrol ambargosu — yanında ve dışında 1973 ortalarında varil başına 2 dolar olan petrol fiatlarını 10 dolara çıkardıkları bilinmektedir.

Oysa petrol çağdaş toplumların en önemli enerji kaynaklarının başında gelmektedir. Ortalama olarak 7 varilden oluşan bir ton petrol 1.5 ton maden kömürünün sağladığı enerjiyi meydana getirmektedir.

Petrol fiyatlarının süratle yükselmesi petrol ithal eden endüstri memleketlerinde ortalama olarak yılda 60 milyar dolarlık bir dış tediye farkı meydana getirmiş, enflâsyonu körükleyerek tüketicinin sırtında dolaylı bir vergi etkisi yaratmıştır. Ayrıca Batı güvenliğinin ve refahının «Orta Doğuya Bağımlılığı» kuşkusu bu ülkeleri yeni petrol rezervleri aramağa, bulduklarını da işletmeğe teşvik et-

miş, bu sütunda daha evvel anlattığımız «Kuzey Denizindeki Petrol Çalışmaları» bu çabaların ve ihtiyaçların sonucu olmuştur.

Yapılan hesaplara göre, İngiltere 1980 başında Kuzey Denizinden ihtiyacının tamamen karşılıyan ve ihracata geçen bir petrol kapasitesine sahip olacaktır. Ne var ki bunun için 15 milyar dolarlık bir yatırım gerekmektedir. Orta Doğu'da üretilen petrolün varil başına maliyetinin 1 doların altında olması uzun zaman Batı ülkelerinin kendi enerji kaynaklarını ve petrol arama çalışmalarını geriye bırakmıştır. Bu bakımdan fiyatların varil başına 10-11 dolara çıkması Kuzey Denizinde 5-6 dolara malolabilecek petrol çalışmalarına sevk ve gayret getirmiştir.

Kuzey Denizi dışında Batılıların petrol alanında yaptıkları en önemli çalışma Alaska'da cereyan etmektedir. Aralarında bizim de bulunduğumuz bir Türk Gazeteciler grubunun, diğer Avrupa gazetecileri ile birlikte, 101 kişilik ekip halinde, BP'nin davetlisi olarak yaptıkları Alaska gezisinde, Türk ve Avrupa gazetecileri, Alaska'nın Kuzeyinde Kuzey Buz Denizinde bulunan ve bugünkü A.B.D. petrol ihtiyacının yalnız başına % 25 ini karşılamağa muktedir Prüdhoe Körfezi petrol çalışmalarını yerinde izlemek fırsatını bulmuşlardır. Petrolün yılın 10 ayı buzlarla kaplı Kuzey Sahilinde bulunması bunun Alaska'nın güneyindeki Valdez limanına 800 millik bir boru hattı ile akıtılmasını gerektirmektedir. Dağlık, buzulluk Kuzey Kutbu Bölgesinden 50-60 derece sıfırın altına düşen soğuklarda yapılacak bu boru hattının bir millik maliyetinin 7.5 milyon, tamamının ise 6 milyar dolar olacağı hesaplanmaktadır.

Ne var ki bu işe girişen BP ve diğer şirketler bu boru hattının tamamlandığı 1977 yılından itibaren günde 2 milyon varil petrol akıtacağını hesapladıkları için bu masrafları göze almaktadırlar.

Alaska'da bizim de adım adım dolaştığımız bu bölgede, hummalı faaliyetler cereyan etmekte, bugün 3000 işçinin yüksek ücretle çalıştığı bu bölgede, yaz aylarında çalışanların sayısının 16.000'e ulaşması ve Sonbahar gelmeden önce Alaska'nın kuzeyindeki boru hattının döşenmesinin bitirilerek işin % 45'inin ikmal edilmesi arzulanmaktadır.

A.B.D. gibi bir süper Devlet Alaska'daki petrollerin bulunması ve işletilmesi için, bir İngiliz Şirketi olan BP'den yardım alırken, Komünist Sovyetler Birliği de Sibirya'daki zengin petrol rezervleri

için başta Japonya olmak üzere Kapitalist dünyanın sermaye ve teknolojisinden yardım ummaktadır. Oysa bizim «çağ dışı» fanatik aşırı solcular henüz bulamadığımız petrolün kavgasını yaparak «yabancı ve yerli özel sermaye ve teşebbüs» düşmanlığı yapmaktadırlar.

VI

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının bünyesinde kümelenmiş bulunan bir «Aşırı Solcu» ekibin uzun zamandan beri tezgâhladıkları ve Amerikalılara ait Mobil ve içinde İngiliz hükümetine ait yüzde 49 oranında hisse bulunan BP'yi Türkiyeden sürmek amaçlı oyunun temposunu 1973 ve 1974 yıllarında arttırdıkları bilinmekte idi.

Oysa çağımızda Süper Devletler bile güçlü yabancı şirketlerin üstün tecrübe, teknoloji ve sermayesinden faydalanmak yolunu seçmektedirler. Alaska petrolünden A.B.D.'nin, Sibirya petrolünden Sovyetler Birliği'nin tutumları buna örnektir.

Bizim solcuların dayandıkları gerekçe ilk bakışta gayet haklı ve masumdur; 6 Aralık 1974'te çıkarılan ve fakat bu aşırı ekip tarafından hazırladığı söylenen 7/9181 sayılı Kararname, 3 ay geriye giderek 1 Ekim 1974'den itibaren BP'nin ithal edeceği petrole varil başına 10.21, Mobil'in ithal edeceği petrole ise, 10.095 dolar fiyat tesbit etmişti. Ne var ki bu kararnamenin uyması gereken petrol kanunun ithal edilen ham petrolün piyasa fiyatının Bakanlar Kurulu tarafından tesbit edilmesi amir bulunmakla beraber, bu piyasa fiyatını Dünya piyasasında tesbit edilmiş rekabet fiyatı olarak tarif etmektedir. Oysa ne 1974'te ne de bugün bu fiyatlarla serbest piyasada petrol bulmak mümkün değildir.

O halde kararnamenin bu iki şirkete empoze ettiği serbest piyasa fiyatları değil, bir devlet kuruluşu olan ve Türkiye ile Irak arasındaki özel ilişkilerden faydalanan TPAO'nun 1974'te ödediği en düşük fiyatlardır.

Kardeş ve dost Irak ile Libya'nın, Türkiye'ye, karşılıklı menfaatlerin gereği olarak, verdiği fiyatla yabancı ticari şirketlerin ham petrol sağlamalarını beklemek mümkün değildir. Kaldı ki bizim

kardeş Libya'dan ithal ettiğimiz petrole varil başına 10.80, Irak'tan ithal ettiğimize ise, 10.50 dolar ödediğimiz iddia olunmaktadır.

Yabancı petrol şirketleri «hayırsever» dernek değil, ismi üzerinde bir ticarî şirket olduklarına göre, bu şirketlerin Türkiye'den gitmesi istenmiyorsa yukardaki fiyatların onlardan talep edilmemesi ve aynı kararnamenin sağladığı diğer imkânların verilmesi lâzımdır.

Nitekim 7/9181 Sayılı Kararname 4. maddesinde Enerji Bakanlığına; geçici olarak bu şirketlere piyasadan sağlıyabileceği en ucuz fiyat üzerinden ithal müsaadesi verme yetkisini tanıdığı halde, Bakanlık içindeki aynı aşırı unsurlar bu yolu kapamışlar, diğer taraftan bu iki şirketin ATAŞ Rafinerisinden yıllık ihtiyaçları olan ham petrolün, bu petrolü daha ucuz fiyatla elde eden bir devlet kuruluşu vasıtası ile kararname fiyatından sağlanması ricalarına da ayni ekip kulaklarını tıkamıştır. Amacın; Türkiye'yi ne pahasına olursa olsun Batı çizgisinden ayırmak ve ekonomik bir yalnızlık ve bağımlılığa mahkûm etmek olduğu ortada idi.

Oysa petrol bütün toplumları olduğu gibi, Türkiye'yi de, ekonomik ve milli güvenlik yönünden ilgilendiren çok hayatî bir maddedir. Nitekim Milletlerarası uygulamada hiç bir devletin sadece bir iki devletle mevcut bulunan ikili andlaşmalara dayanarak ve güvenerek, güçlü yabancı şirketleri mahkûm ettikleri ve ülkelerinden sürmeye kalktıkları görülmemektedir. Bunun en güzel örneği; Arap ülkeleri ile özel ilişkileri olan ve onlara silâh sağlıyan Fransa'dır. Fransa gibi Batı Almanya, İsveç diğer bir çok ülke petrol şirketlerine piyasa fiyatlarını ödemekte ve bu suretle petrolün «ikmal güvenliği»ni sağlamaktadır. Ayrıca bu şirketlerin Türkiye'mizde petrol aramak arifesinde oldukları da unutulmamalıdır. Bu neden ile Sayın Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Selâhattin Kılıç'ın şirketlere varil başına 10.50 dolar fiyat (1975 te) vermesini mevzuata ve memleket çıkar ve gereklerine çok uygun bir karar olarak karşılıyoruz.

VII

Bir Amerikan petrol şirketine ait «Nord Sea» gemisinin Marmara'da Kapıdağ açıklarında yaptığı petrol aramasının netice ver-

memesi üzüntü ve ümitsizlik ile karşılanmıştır. Oysa Şarköy ve Mürefte taraflarında petrol yataklarının mevcut bulunduğunu düşündürmekte ve aramaların devam etmesi gerektiği görüşünde olanları desteklemektedir.

Ne var ki denizde petrol aramak teknolojik imkânları gerektiren zor ve pahalı bir iştir. Buna rağmen Orta Doğu petrolünün bir «silâh» olarak kullanılmağa başlandığı 1973 yılının sonundan bu yana, Batı Devletleri, Alaska'da, Kuzey Denizinde ve diğer fazla müsait olmayan yerlerde petrol aramağa ve maliyeti yüksek çıkarmağa başlamışlardır. Petrol fiyatlarının kısa süre zarfında 4-5 misli artması İngiltere ve Amerika'nın maliyeti yüksek sahalara dönmesini kolaylaştıran bir faktör olmuştur. Hatta başlamış olan bu çalışmaların kesintiye uğramaması için Dr. Henry Kissinger'in Orta Doğu'daki petrol fiyatlarının eski düşük seviyeye inmesine karşı olduğu ve meselâ varil başına 7 dolarlık bir fiyatı çok makûl bulduğu haber verilmektedir.

İngiltere'nin Kuzey Denizindeki petrol arama ve bulunmuş petrolü çıkarma çabalarının büyük kesafet kazandığı görülmektedir. Nitekim Kuzey Denizinde çıkarılan ilk petrolden bu yana sadece 2-3 ay geçtiği halde, takriben 50.000 kişilik bir insan gücünün şimdiden bu bölgede toplandığı göze çarpmaktadır. İngilizler Kuzey Denizinin tam 40 yerinde aramalara girişmiş bulunmakta ve İngilizlerin şimdiden bu bölgede petrol üretimi için yaptıkları masrafın yekûnunun yılda 3 milyar dolara ulaştığı haber verilmektedir.

İngiliz mühendis ve bilimcilerin desteği denizden petrol çıkarma teknolojisinin zamanımızda ulaştığı seviyeyi ortaya koyan olay, geride bıraktığımız ay içinde İngiltere'nin güneyindeki Brigton şehrinde toplanan Üçüncü Dünya Deniz Bilimi Konferansı ve sergisi olmuştur. Bu sergide gösterilen en son model alet ve makineler sayesinde denizin derinliklerinde yatan petrol ve tabiî gaza ulaşmak meselę olmaktan çıkmıştır.

Nitekim sergilenen «dalma kampanaları» insanları gerektiğinde denizin 300 metre derinliğine indirmekte ve onları orada konfor içinde günlerce barındırmaktadır.

İçinde İngiliz hükümetinin en büyük hissedarı olduğu BP Petrol Şirketi bu aramalardan ümitvar görülmekte, Başkan Sir Eric Drake verdiği bir beyanatta önümüzdeki 10 yıl içinde denizden bu-

gün çıkarılan petrolün en az 4 kat artacağını söylemektedir. Nitekim bu şirketin önümüzdeki Mayıs ayında Kuzey Denizinin bir bölgesinde sondajlara başlıyacağı haber verilmektedir.

İskoçya ile bugün petrol çıkarılan Kuzey Denizi Bölgesi arasında kurulan petrol borusundan, açılacak üç petrol kuyusundan akıtılacak petrolün 1.4 milyon varil kapasitelik petrol hattını bir ayda dolduracağı tahmin edilmektedir. Bu da ayda takriben 200.000 ton, yılda da 2,4 milyon tonluk bir kapasite demektir. Kuzey denizinde sarfedilen bu çabalar ve alınan olumlu sonuçlar memleketimizin petrol alanında Marmara ve Eğe'de yapacağı girişimlerde cesaret verici örnekleridir.

VIII

A.B.D. deki güçlü ve entrikacı «Rum Kulisi» dostumuz ve müttefikimiz A.B.D. nin Türkiye'ye yaptığı askerî yardımı kestirmeğe muvaffak olurken bazı saf Amerikan Kongre üyeleri bu kararın Kıbrıstaki Türk-Yunan uyuşmazlığına faydalı etkileri olacağının hayali içinde idiler.

Oysa Amerikan dostlarımızın Türk milletinin baskıya boyun eğecek bir millet olmadığını bilmesi gerekirdi. Bu neden ile askeri yardımın kesilmesi Kıbrıs'taki görüşmeleri tam bir «çıkmaz»a sürüklemiştir.

Gerçekten Türk ordusu karşısında hezimete uğrayan Rumlar ve Yunanlılar A.B.D. aleyhine nümayişler düzenler, Kıbrıs'taki Amerikan elçisini öldürür ve yine çok duygusal bir davranışla, NATO'nun askerî kanadından çekilirken Kıbrıs uyuşmazlığında kendileri için «tatmin edici» bir çözüm talep etmişlerdir. Yunan Başbakanı Karamanlis'in «Yeni Demokrasi Partisi»ndeki sağ kolu olan Yunan Savunma Bakanı Evengelos Averof daha da ileri gitmiş ve NATO'nun Türkiye'yi açıkca takbih etmesi halinde dahi Yunanistan'ın NATO'ya dönemeyeceğini söylemiştir. Averoff'a göre Yunanistan'ın Batı Savunma Sistemi içinde eski yerini alması Eğe Denizi üzerindeki Türk-Yunan uyuşmazlığının, Yunanlıların istediği tarzda çözümünde NATO'nun yardımcı olmasına bağlıdır.

Robert Modonald adlı İngiliz gazetecisi ve «Forum World Features» muhabirinin 1974 yılının sonunda Atina'dan bildirdiği ve Ave-

roff'a izafe ettiği bu görüşün altı, kalın çizgi ile çizilmeli ve asıl Türk-Yunan uyuşmazlığının Kıbrıs'ta değil Eğe'de «Kıta Sahanlığı» konusunda mevcut bulunduğu teslim edilmelidir.

Gerçekten Yunanlılar Eğe Denizine bir — Yunan Gölü — olarak bakmanın küstahlığı içindedirler. Oysa bu gölün en az yarısını Türkiye topraklarının kuşattığı unutulmamalıdır.

Yunan açıkgözlüğünü büsbütün kabartan esas faktör: 1974 başında Yunanistan'ın Taşoz adasında buldukları zengin petrol kaynakları olmuştur. Ciddi İngiliz London Times gazetesinin 10 Ocak 1975 tarihli nüshasında çıkan ve Yunanistan hükümet sözcüsü Elias Efthymiadis'e atfedilen bir habere göre; Yunanlıların bu adadaki petrol kuyularından bir günde çıkarabileceği petrol kapasitesi daha evvel bildirildiği gibi 50.000 değil, 300.000 verile çıkabilecek kapasitededir. Bunun anlamı; Yunanistan'ın dahili ihtiyacını tamamen karşıladıktan sonra, yılda petrolden 1.3 milyar dolar gibi büyük bir gelir sağlamasıdır.

Altın yumurtlayan tavuğu ele geçiren Yunanistan Türkiye'nin Eğe Denizinde Petrol bulma çabalarına karşı çıkmakta ve konuyu Milletlerarası Adalet Divanına götürmek sureti ile zaman kazanmağa çalışmaktadır.

Oysa bilindiği gibi Türkiye'de ham petrol üretimi 1960 yılları başında ümit verici bir gelişme göstermiş, 1968 yılından sonra ise duraklama devrine girerek son 8 yılda toplam üretim yılda 3.5 milyon ton civarında donup kalmıştır. (1 ton ham petrol takriben 7 varildir). Petrol üretimi 3.5 milyon ton seviyesinde duraklarken, sanayileşmemiz ve enerji ihtiyacının artması nisbetinde petrol tüketimi hızla yükselmiş ve petrol ithalatı 1961-65 dönemindeki 3.5 milyon tondan 1973 yılında 9 milyon tona çıkmıştır. 1973'ten sonraki petrol fiyat artışları ülkemizin dış ödemeler dengesinde gittikçe artan bir yük meydana getirmektedir. Bu gerçekler karşısında Türkiye, Eğe denizi de dahil olmak üzere, derhal ve vakit kaybetmeden petrol aramalarına başlamalı, başladıklarını da devam ettirmelidir. Türk-Yunan uyuşmazlığının siyasî olduğu kadar ve hatta ondan da fazla ekonomik nedenleri olduğu unutulmamalıdır.

IX

İkinci Dünya Savaşını kazanan muzaffer ülkelerden biri oldul ğu halde, koca imparatorluğunu kaybeden ve gittikçe daha büyük ekonomik sıkıntılar içinde bulunan Büyük Britanya, ümidini Kuzey Denizinin dibinde yatan petrol yataklarına bağlamış görünmektedir.

Gerçekten Büyük Britanyanın bu ümidi gerçekleşirse savaştan sonraki dönemde hep bir «ekonomik mucize» peşinde koşan bu ülke hedefine varmış olacak ve belini büken dış tediye açığından kurtulacaktır.

Zira Büyük Britanya bu sayede 1980'lerde tahminlere göre petrol ihracaatından ortalama olarak yılda 2 milyar sterling bir gelir sağlıyacaktır.

Tabii bu hedeflere varılması için Kuzey Denizinin İngiliz sektöründe yatan petrolün yapılan tahminlere uygun bir miktarda çıkması gerekmektedir.

Tüm Kuzey Denizinin dibinde bulunan petrol rezervinin iyimser ve aşırı tahminlerle 70 milyar varil, kabul tahminlere göre ise 40 milyar varil civarında olduğu söylenmektedir. Bunun en çok 20 milyar varili Britanya sektörü içinde bulunmaktadır ki, bu küçümsenmeyecek bir miktardır.

Ne var ki Büyük Britanyanın Kuzey Denizin de oynadığı «petrol kumarı» konusunda bu ülkenin şimdiden huzurunu kaçıran iki kuşkusu vardır.

Birinci kuşku; denizin dibindeki petrolü üretmek için muazzam masraflar yapan ve bu arada dışarıya borçlanan Britanyanın, önümüzdeki yıllarda petrol fiatlarının ani bir düşme göstermesi karşısında, altından kalkamıyacağı zararlara uğraması ve açtığı petrol kuyularının ekonomik değerlerini kaybetmesi düşünce ve tehlikesidir.

İkinci kuşku ise «kâbus» derecesine varan bir endişedir. Gerçekten Britanya sektöründe bulunan Kuzey Denizi petrolünün hemen tamamının İskoçya sahilleri açıklarında toplanması İskoçyanın Büyük Britanyadan ayrılma hevesini körüklemiştir. 1974 Ekim ge-

nel seçimlerinde İskoç seçmeninin % 30 unun oyunu alan ve İskoçyanın ikinci büyük partisi olup Britanya Parlamentosunda 11 milletvekili ile temsil edilen «İskoç Milliyetçi Partisi» İskoçyalılara «zengin bir İskoçyalı mı, yoksa fakir bir Britanyalı mı olmak istiyorsunuz? sloganı ile propaganda yapmakta ve petrolden sağlanacak muazzam gelirin 5 milyonluk İskoçyayı 55 milyonluk Büyük Britanyadan dana çok ve çabuk kalkındıracağı kampanyasını yapmaktadır.

Büyük Britanyanın İskoçya'ya ve kalkınmasına her yol ortalama olarak yarım milyar sterling yardımda bulunduğu ve İskoçyanın şimdiden yatırım ve yeni «iş yeri» bakımından Kuzey Denizindeki petrolden aslan payını aldığı hatırlanırsa İskoçyalılar bu yeni «bölgecilik» arzu ve heveslerini «insafsız» bulmağa imkân yoktur. Ne var ki her bölgecilik hareketi gibi bu akımda burnunun ötesini göremiyecek kadar egoist ve fanatikdir. Biz kendi hesabımıza Büyük Britanya'nın bu problemin üstesinden geleceğine ve «ülkenin ekonomik kurtuluşu» olarak telâkki olunan Kuzey Denizi Petrolünün ülkenin parçalanmasında rol oynamıyacağına inanmak istiyoruz.

1980'lerin başına kadar 10 milyar sterlingi Kuzey Denizinin derinliklerine yatıracak olan Büyük Britanyanın bu muazzam yatırımdan beklediği sonuçlar ülkenin 30 yıllık ekonomik sıkıntısını gidermesi, Devlete yeni ve muazzam gelirler getirmesi, Britanya endüstrisinin yenilenmesi, döviz fazlasını ve rafinerileri ile petrol kimya endüstrisine petrol teminini sağlamasıdır.

X

Petrol bunalımından en müteessir olan sayılı Batı ülkelerinden birinin de Norveç olduğuna şüphe yoktur. Bunun başlıca nedeni 4 milyon nüfuslu bu küçük ülkenin Kuzey Denizinde yatan zengin petrol kaynaklarından Büyük Britanya'dan sonra en çok istifade edecek memleket olmasıdır.

Gerçekten Kuzey Denizinin «Norveç Sektörü»nde yatan petrol miktarının 7 milyar varile yaklaştığı tahmin edilmekte, tabiî gaz rezervlerinin ise 30 milyar varil petrole eşit olduğu ileri sürülmektedir.

İşte bu nedenle son zamanlarda Norveç'ten «Kuzeyin Kuveyti» Norveçlilerden de «Kuzeyin mavi gözlü arabaları» diye bahsedilmeğe başlanmıştır.

Zira Norveç Hükümetinin koyduğu petrol üretimi tahdidine uygun olarak günde 1.8 milyon varil petrol üretilse bile, bunun anlamı ülkeye yılda 1.3 milyar sterling tutarında dövizin gireceğidir. Sadece 4 milyon nüfuslu Norveç'in şimdiden dünyanın en yüksek standartlı memleketlerinden biri olduğu düşünülürse bu döviz fazlasının önemi daha iyi anlaşılır.

Bu petrol furyasına rağmen Norveç'te iktidarda bulunan İşçi Hükümetinin Haziran 1975'te yapılan kısmî seçimlerde gerilediği ve sadece iki yıl önce elde ettiği % 35.3 oya karşılık, bu kere % 31.9 oy aldığı görülmektedir. Bu durum bir «Sosyal Demokrat» Parti olan Norveç İşçi Partisini Eylül 1977'de yapılacak olan parlemento (storting) seçimleri bakımından şimdiden düşündürmeğe başlamıştır.

Norveçli Sosyal Demokratların özellikle Muhafazakârlar ve diğer Sağcı Partiler karşısında kaydettiği bu gerilemenin başlıca nedenleri nedir?

Tarafsız gözlemciler Başbakan Trygve Bratelli liderliğindeki işçi Hükümetinin bir taraftan; çocuk düşürmeyi serbest bırakmak sureti ile Kiliseyi darılttığını kaydetmekte, diğer taraftan son zamanlarda İşçi Partisi yönetimini aşırı solcuların ele geçirmesi ve petrol üretiminden başlıyarak Hükümetin ekonomik alanlarda oldukça müdahaleci bir politika izlemek sureti ile seçmenleri soğuttuğunu söylemektedirler.

Gerçekten son zamanlarda yapılan İşçi Partisi Kongresinde Başbakan Bratelli yerine Parti Liderliğine «Radikal» görüşleri ile tanınan 42 yaşındaki gazeteci Roiulf Steen seçilmiş bulunmaktadır.

Diğer taraftan İşçi Hükümeti petrol alanında Hükümetin sıkı kontrol ve müdahalesine taraftar bulunmakta bu da özel teşebbüsü ve güçlü Norveç şirketlerini ve onları takiben seçmeni tedirgin etmektedir. Nitekim bir kamu kurumu olan Norveç Petrol Şirketi «Statoil» başındaki genel müdür Arve Johnson dahi Hükümet çizgisinden ayrılarak, Norveç Petrolünün mümkün olan süratle işletilmesine taraftar sanayicilerden ve özel teşebbüsten yana bir politika izlemek lüzumunu hissetmiştir.

Fakat Norveç İşçi Partisindeki esas çatlama kendini 1973 seçimlerinde göstermiş ve Norveçin Ortak Pazara katılmasına karşı olan İşçi Partisi içindeki grup Küçük Komünist Partisi ile birlikte «Sosyalist Seçim Birliği»ni teşkil ederek, 155 üyelik Parlamentoda 16 sandalye kazanarak ülkenin en büyük partisi olan İşçileri 62 üyelikle bırakmıştır. Bu radikalleşme seçimden sonra da devam etmiş ve dediğimiz değişmeler olmuştur. Bu gün sorulan soru işçilerin bu «Sola açılma» politikasının Genel Seçimlerde ne netice vereceği ve partiyi muhalefete düşürüp düşürmeyeceğidir. Zira seçmen partiden nasibini bir an önce almak istemekte, işsizliğin azalması ile yetinmeyerek, hayat pahalılığı ve enflâsyona karşı da çare bulunmasını arzulamaktadır.

XI

Sovyetlerin, Sibirya'nın Tyumen bölgesindeki zengin petrol kaynaklarını ve Sibirya'nın ikinci büyük demiryolu olacak olan Baykal-Amur hattını işletmek ve inşa etmek için Japonlardan teknik ve malî yardım ve iştirak istedikleri malûmdur. Ne var ki Japonlar bu iki projeye katılmakta çekingenlik göstermektedirler. Bunun başlıca nedeni, Çinlilerin Sibirya'nın bu bölgesinde talepleri olmaları ve buna mukabil Japonların Çin'deki petrol bakımından büyük çıkarları bulunmalarıdır. Kısaca Japonya'nın Çin'deki petrol yatakları bakımından büyük çıkarları bulunmalarıdır. Kısaca Japonya'nın Çin'deki petrol yatakları bakımından önemli hesap ve çıkarları vardır.

Gerçekten Çinliler bugün en az 100 petrol üretim sahasına sahip bulunmakta ve buradan günde 1.300.000 varil petrol üretmektedirler. Oysa Çin'in 1974'teki günlük petrol üretimi sadece 1.000.000 varildi.

1966'da Çin tarafından açıklanan rakamlara göre Çin'in petrol rezervleri 50 milyar varil civarında idi. Daha sonra, yapılan araştırmalar ve tahminler Çin'in, topraklarının altında takriben 33 milyar varil, denizlerinde ise 50 milyar varil petrole sahip bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu ise çok muazzam bir rezerv demektir.

İlk Çin petrol kuyusunun M.Ö. 211 yılında açıldığı söylenmektedir. 1963 yılına kadar esas itibariyle petrol ihtiyacını Sovyetler

Birliği'nden sağlayan Çin'in, Pekin-Moskova ilişkilerinin bozulmasından sonra, süratle kendi üretimini arttırdığı görülmektedir.

Nitekim, 1973 yılından itibaren Çin'in günde ortalama 60.000 varil ihracatla bir petrol ihracatçısı durumuna girdiği görülmektedir. 1975'te günde 200.000 varili bulacağı tahmin olunan petrol ihracatının, 1980'de 400.000 varile ulaşacağı hesaplanmaktadır.

Çin petrolünün en büyük alıcısı Japonya olup, Çin petrol ihracatının 3/4'ünü 1975'te satınalacağı haber verilmektedir. İşte bütün bu rakamlar Japonya'nın Sibirya'daki Sovyet Petrolünün üretimini teknolojik ve malî yönden desteklemekte neden fazla hevesli olmadığını ortaya koymaktadır.

Çin Halk Cumhuriyeti Komünist bir ülke olmasına rağmen, petrol arama ve üretiminin, ileri tecrübe, teknoloji ve muazzam finansman kaynaklarını gerektirdiğini müdrik bulunduğu için, Batı teknoloji ve sermayesine elini uzatmaktadır. Nitekim son zamanlarda birçok Çin Resmî heyetinin Batı ülkelerini dolaşarak özellikle denizlerdeki petrolün üretilmesi için gerekli yardım ve desteği sağlamağa çalıştıkları görülmektedir.

Burada İngilizlerin, Almanların, İtalyanların ve bilhassa Japonların büyük bir ilgi ve heves gösterdikleri göze çarpmaktadır.

Bugün Çin'de sayısı 15'e ulaşan rafinerilerin petrol üretiminin ancak 4/5'ine yettiği anlaşılmaktadır. Çin'deki petrol üretimi toprak altından ve deniz içinden açılacak yeni kuyularla süratle artacağına göre, yeni rafinerilerin de yapılması zaruret haline gelmektedir.

Bütün bunlar ise; daha fazla yabancı teknoloji, tecrübeye sermaye demektir. Komünist Çin'in petrolünü deniz ve toprak dibinden üretmek için izlediği bu politika, bizde her vesile ile yabancı petrol şirketlerini kapı dışarı etmek için fırsat kollayan «çağ dışı» ve «fanatik» Solcuların kulağına küpe olmalıdır.

XII

Petrol ülkelerinin petrole müşteri bulmak, tüketici ülkelerin ise ihtiyaçlarını karşılayacak miktarda yeterince petrol sağlamak

endişesi, tatbikatta, rejimler arasında mevcut bulunan ideoloji ayrılıklarını ikinci plâna atmaktadır.

Bunun en tipik örneğini petrol üreten ülkeler ile komünist rejimli Doğu Avrupa ülkelerinin ilişkilerinde görmek mümkündür.

Nitekim komünizm aleyhtarlığına dayanan İslâm milliyetçiliğinden esinlenen Libya, Yugoslavya'dan başlayarak Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya ve nihayet Sovyetler Birliği ile sıkı ilişkiler kurmuş ve bu ilişkileri karşılıklı ziyaretlerle takviye etmekte çaba sarfetmiştir.

Komünist ülkeler tarafından Arap Dünyasının en muhafazakâr ülkelerden biri telâkki olunan Kuveyt'in son zamanlarda Doğu Avrupa ülkelerinin artan ilgi ve iltifatlarına muhatap olduğunu görüyoruz. Nitekim Yugoslav Başbakanı Cemal Biyediç ve Çekoslavakya Başbakanı Lubomar Strugal'ın yaptığı ziyaretler, Ocak 1975 te Kuveyt Petrol ve Maliye Bakanı Abdül Rahman Al Atiki tarafından iade olunmuş ve bu Bakan Yugoslavya'dan iade olunmuş ve bu Bakan Yugoslavya ve Çekoslavakya dışında Macaristan ve Romanya'yı da ziyaret etmiştir. Al Atiki'nin Belgrad'ı ziyareti esnasında, Adriyatik'teki Yugoslav Riyeka Limanını Yugoslav rafinerilerine ve Macaristan ile Çekoslovakya'ya bağlayacak yeni petrol hattını % 33 oranında finanse edeceğini bildirmesi ve bu boru hattının yılda 37 milyon ton Orta Doğu petrolünü nakledecek kapasitede olduğunun bilinmesi memnunlukla karşılanmıştır. Ayrıca Kuveyt'in tarihte ilk defa olarak, bir komünist ülke olan Macaristan'a 40 milyon dolarlık bir kredi açtığını biliyoruz.

Gerçekten bugüne kadar Doğu Avrupa ülkelerinin ihtiyaçlarına yeten ve hatta 40-50 milyon tonluk bir miktarın her yıl Batın Dünyasına ihraç edilmesine olanak sağlayan Sovyet petrol üretiminin, bundan böyle Doğu Avrupa'nın petrol ihtiyacının altına düşeceği bilinmektedir.

Nitekim Macaristan'da yapılan ciddî bir tahmin araştırması 1980'den itibaren Komünist Blokuna dahil Doğu Avrupa ülkelerinin her yıl ortalama olarak 153-173 milyon ton petrol ithal etmek zorunda kalacaklarını ortaya koymaktadır.

İşte bu gerçeğin kabul edilmesi komünist ülkelerin hem ekonomik hem de politik stratejilerinde bir değişiklik gerektirmiş ve komünist ülkeler petrol üreten ülkelerin ideolojilerine bakmaksızın

onlara yaklaşmağa gayret sarfetmeğe başlamışlar, ilişkileri bozmak şöyle dursun, daha da düzeltmeğe çaba sarfetmişlerdir.

Nitekim komşumuz Irak da Macaristan ve Çekoslovakya'dan 50 milyon dolara varan bir kredi sağlamış ve bunu petrol ile ödemek hakkını elde etmiştir. Ayrıca bir Macar Petrol arama ekibi Irak'ta çalışmaktadır. Bugüne kadar kendi üretimi ile petrol ihtiyacını karşılayan Romanya, Libya ve Cezayir gibi Orta Doğu ülkeleri dışında Venezüella'ya yönelmiş ve İran petrolüne mukabil petrol endüstrisinin gerektirdiği ekip ve malzemeyi vermek yoluna girmiştir.

Yakın zamana kadar, tutucu bir monarşi olarak komünistlerin hücumuna hedef olan İran, bugün bütün komünist ülkelerinin petrol yüzünden dostluğunu aradıkları bir ülkedir. Çekoslavakya'nın 1969'da İran ile yaptığı 12 yıllık bir petrol anlaşması Çekoslavakya'nın açtığı 200 milyon dolarlık teknik krediye mukabil İran'ın her yıl 1.5 milyon tondan 6 milyon tona kadar petrolünü Çekoslovakya'ya ihraç etmesini öngörmektedir.

Nitekim Bulgar Komünist Parti Lideri Todor Jivkov ve Polonya Başbakanı Piotr Jaroszewiez de İran'dan petrol sağlamak için bundan bir süre önce Tahran yolunu tutmuşlardır. Bununla birlikte Doğu Avrupa sadece Orta Doğu'ya güvenmemekte, meselâ Çekoslovakya örneğinde görüldüğü gibi, Nijerya ve Meksika petrol piyasalarını elde tutmağa çalışmaktadır. Bütün bunlara bakarak, memleketimizin de, Irak'lı ve Libya'lı dostlarımızla imzalanan avantajlı ikili andlaşmalara rağmen, Dünyanın çeşitli ülkelerinden petrol ithal edebilen güçlü yabancı petrol şirketleri ile ilişkilerini koparmadan devam ettirmesi Türk Ulusal güvenliğinin ve çağımızın bir gereği olduğu söylenebilir.

XIII

Sovyetlerin Orta Doğu Arap Memleketlerine ait petrol ve diğer hammaddelerini sömürdüklerine dair öteden beri beslenen endişeler gittikçe kuvvet kazanmaktadır. Bu arada Sovyetler Birliği ile Doğu Avrupaya petrol sağlıyan ülkelerin başında gelen ve petrolünden sağladığı gelirleri kendi kalkınma projelerinin finansmanı için kullanan Güney komşumuz ve dostumuz Irak, Sovyetlerle akdettiği petrol andlaşmalarının Irak'ın aleyhine işlediğine inanmaktadır.

Bir gazeteye beyanat veren ve bu beyanatı 12 Nisan 1975 tarihinde Yeni Çin Haberler Ajansı tarafından yayınlanan Kuveyt Maliye Bakanı Abdurrahman Salim el-Atiki bu demecinde; Sovyetlerin Araplara yaptırdığını ve Araplardan ucuz fiatla petrol ve diğer hammaddeleri alarak bu ülkeleri yağma ettiğini söylemiştir.

Dünyanın en büyük petrol üreticisi olan ve A.B.D. nin petrol rezervlerine nazaran en az iki misli daha zengin petrol yataklarına sahip bulunduğunu iddia eden Sovyetler Birliği, Doğu Avrupa'daki komünist ülkelerin petrol ihtiyacını kendi kaynakları ile sağlıyamamaktadır. Bunun başlıcaları ile sağlıyamamaktadır. Bunun başlıca sebebi Sovyetlerin kendi petrol talepleri yanısıra, Sibirya'daki zengin petrol yataklarını işlemekte karşılaştığı ekonomik ve teknik güçlüklerdir. Bu sebeple bu yıl da Doğu Avrupa'ya 5.3 milyon ton petrol sağlamayı taahhüt eden Sovyetler Birliği Orta Doğu petrolüne muhtaç bulunmaktadır.

Güney komşumuz Irak, Çekoslovakya, Macaristan ve Polonya gibi ülkelerle akdettiği petrol sözleşmeleri karşılığında bu ülkelerden kredi sağlamış ve bunu petrolle ödemeyi kabul ettirmiştir. Ne var ki Sovyetler Birliği bu çeşit tediye şartlarına yanaşmamakta ve trampa usulü üzerinde israr etmektedir.

Bunun anlamı ise şudur: Sovyetler Irak'a ve diğer Orta Doğu Arap memleketlerine verdikleri teknik ve askeri malzeme ve silâhlar üzerinde keyfi ve çok yüksek fiatlar takdir etmekte ve bu suretle Irak ve Arap petrolünü çok ucuz mal ederek, bunu yalnız Varşova Paktı üyelerine değil Batı Avrupa'ya da peşin ve yüksek para ile satarak Arapların petrol piyasasını altüst etmektedirler.

Sovyetler Iraklılar arasında Ağustos 1970'te imzalanmış bulunan bir protokol Irak'a Sovyetlere varili 3 dolar olan petrol satmak mükellefiyetini yüklemekte ve ayrıca Sovyetlere bu petrolü Batıya satmak yetkisini tanımaktadır. Bugünkü milletlerarası petrol fiatlarının varil başına 11 dolar civarında olduğu hatırlanırsa bunun gerçek bir sömürü olduğu teslim edilir. Nitekim 1973'te silâh karşılığı Irak'ın Sovyetlere sattıkları 14 milyon dolar tutarındaki petrolü Sovyetlerin Batı Almanya'ya 42 milyon dolara sattıkları haber verilmektedir. Beyrut'ta yayınlanan «Arap Dünyası» gazetesinin 11 Ekim 1974 tarihli sayısında Moskova'nın Irak petrolünü satmak sureti ile büyük kazançlar sağladığı belirtilmiş ve Sovyetlerin Irak'tan elde ettikleri 77 milyon varil petrolü — o zamanki milletlerarası

fiatlar 11.65 dolar olduğu halde — varilini 8 dolardan sattık'arı bildirilmiştir. Sovyetler Irak petrolünü varili 3 dolardan elde ettiklerine göre bu işten varil başına 5'er dolar kazanmışlar ve fakat Irak'ın Batı piyasasını ve bundan da önemlisi A.B.L. ve Batılı petrol şirketleri ile yürüttüğü görüşmeleri altüst etmişlerdir.

Aynı «Arap Dünyası» gazetesinin 19 Şubat 1975 tarihli sayısında çıkan bir habere göre; Moskova'nın Irak Hükümetinin talebine uyarak İspanyol hükümetine Irak'ın teklif ettiği fiatların altında Irak petrolü sâtmamayı ilk defa kabul ettiği ifade olunmaktadır.

Esasen daha 1972 yılında Irak'ın başlıca petrol uzmanlarından Dr. Hayrettin Hasip Sovyetlerin petrol ve tabii gaz bakımından Arap dünyasının rakipleri olduğunu yazmış, Cezayir'in «El-Mücahit» gazetesi Mayıs 1973'te yayınladığı bir yazıda Sovyetlerin Batı piyasasına petrol, tabii gaz, uranyum ve bakır sürmek sureti ile gelişme yolundaki ülkelerle rekabete giriştiğini belirtmişti. Sovyetlerin Irak petrolünden haksız kazanç sağlamaya kalkışmaları karşısında Irak'ın yeni petrol Bakanı Tayih Abdülkerim'in Ocak 1975'te haftalık bir petrol dergisine verdiği demeçte günlük petrol üretimini 1981'de günde 6 milyon varile çıkarmak kararını gözden geçirdiklerini ve bu tarihte üretimi 4 milyon varilden aşağı tutacaklarını söylemiştir.

Bizim «çağ dışı» ve «fanatik» solcularımız bunu görmezlikten ne kadar gelirlerse gelsinler çağımızda «sömürücülük» ve «ekonomik emperyalizm»in komünist ülkeler yönünden de kuvvetle söz konusu olabileceği ortadadır.

XIV

24 Eylül 1975'te Viyana'da biraraya gelen «Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilâtı» veya kısa adı ile OPEC'in bu toplantısı dünya petrol fiatlarına yeni % 10'luk bir zammın yapılması ile sonuçlanmış bulunuyor.

Bilindiği gibi, petrol üreten Arap ülkeleri, Ekim 1973'te patlak veren İsrail-Arap Savaşı'nın 4. raundundan sonra, petrolü Batı Dünyasına karşı bir «silâh» olarak kullanmaya karar vermişler ve petrol fiatlarını tam 5 misli arttırmışlardı.

Ne var ki, 1973'ten bu yana özellikle enflâsyon tesiri ile yükselen mamul fiatları, İran Şahı'nın iddiasına göre, petrol ihraç eden ülkelere % 35 oranında yeni bir zam yapmak hakkını bahşetmektedir. İşte bu sebeple Eylül ayının sonunda biraraya gelen bu ülkelerin kararını, bütün Dünya merakla bekliyor ve taşıdığı önemden dolayı, bu toplantıya yeni bir «Viyana Kongresi» gözü ile bakıyor.

İran Şahı'nın ve onu takiben petrol kaynakları İran gibi mahdut olan Irak ve Venezüalla'nın yüksek zam taleplerine rağmen, toplantının % 10 bir zamla yetinmesinin çeşitli sebepleri vardır.

Bu sebeplerin başında A.B.D.'nin İsrail'in siyasi varlığını garanti etmek ve her türlü modern silâhları ona sağlamak pahasına da olsa, İsrail üzerinde baskı icra ederek, işgal altındaki Arap topraklarının kurtarılmasında yardımcı olması ve bu durumun birçok Arap Ülkesi tarafından takdirle karşılanmasıdır.

Diğer sebep, bugün Mısır'ın başındaki Enver Sedat'ın, Suudî Arabistan'ın başındaki Halit ile Veliaht Faht'ın ve Suriye Başkanı Hafız Esad'ın Müteveffa Mısır Başkanı Nasır ile kıyaslanmayacak kadar «ılımlı» ve «uzlaşır» kimseler olmalarıdır.

Nitekim Suudi Arabistan yüksek oranda bir petrol zammının Batı ekonomilerini çökerterek, Dünya komünizminin işine yarayacağını kestirdiği için, karşı çıkmış ve en fazla petrol üreten bu ülkenin direnişi % 10 zam kararının alınmasında başlıca rolü oynamıştır.

OPEC üyelerini Viyana toplantısında aşırı şekilde hareket etmekten alıkoyan bir diğer faktör de, petrol fiatlarında yapılan zammın batı ülkelerini çok olumsuz şekilde etkilemesi ve muazzam dış tediye açıklarına yol açması keyfiyeti olmuştur.

Esasen bu gerçek karşısında Dünya kamuoyunda beliren bir temayüle göre, gelişmekte olan bu ülkelerin içinde bulunduğu zor ekonomik durumu hafifletmek görevi, petrol fiatındaki artışlardan yararlanan OPEC ülkelerine düşmektedir. Bu anlamda olmak üzere «baş ağrısına sebebiyet verenler OPEC üyeleri olduğuna göre, hastaya aspirin vermek görevi de, onlarındır» denilmektedir.

Diğer taraftan artan petrol fiyatlarının sonucu, Doğu Avrupa komünist ülkelerinin Sovyetlerin ekonomik kıskacına yeniden girmesi de, komünist olmayan bütün ülkeleri kuşkuya düşürmüştür.

Nihayet Çin Halk Cumhuriyetinde, özellikle denizlerinde bulunan zengin petrol kaynaklarının, bu ülkeyi yakın gelecekte «Uzak Doğu'nun bir Suudi Arabistan'ı haline getirme ihtimali» de petrol ihraç eden ülkeleri şimdiden daha ılımlı olmaya sevketmektedir.

Fakat Viyana toplantısında çarpışan görüşler ve bunların temelinde yatan hesaplar, ne olursa olsun, bugünkü şartlar altında % 10 luk bir fiat artışını sağduyunun ve itidalin bir başarısı olarak karşılamak ve selâmlamak lâzımdır.